

Columbine, Erfurt, Jokela: Lärdomar av skolmassakrer

Skolmassakern vid Jokelaskolan i Finland följer ett mönster från flera andra massmord i skolor, främst i USA. De gemensamma faktorerna i dessa händelser kan läggas till grund för preventiva insatser på flera nivåer. Och det brådskar!

Den 7 november 2007 kl 11.40 öppnade en pistolbeväpnad 18-årig elev vid Jokelaskolan utanför Helsingfors plötsligt eld i skolan. Den kvinnliga rektorn försökte varna elever och personal men lyckades bara delvis. Den unge gärningsmannen gick från klassrum till klassrum och sköt på nära håll ner den ene efter den andre.

Åtta personer dödades av skotten. Sex av dem var elever, de övriga var skolans rektor och skolsköterska. Den unge förövaren begick sedan självmord genom att skjuta sig i huvudet.

Denna tragiska händelse skulle kunna ses som en enda »man-made disaster« av den typ som kan inträffa när en person utan egentlig förvarning drabbas av ett akut förvirringstillstånd av oklar genes. Historien är full av sådana svårförklarliga incidenter med tragisk utgång.

Men i det aktuella fallet finns det särskilda skäl att stanna upp och reflektera. För händelserna i Finland följer ett manuskript som vi nogsamt fått lära känna under senare år.

Columbinemassakern i Colorado, USA, är den mest kända händelsen av detta slag, främst genom Michael

Moore's filmatisering av händelseförloppet i »Bowling for Columbine«. Det var den 20 april 1999 som Eric Harris och Dylan Klebold sköt ihjäl tolv skolelever och en lärare. 24 andra barn skadades också då gärningsmännen öppnade eld vid lunchtid, just när eleverna höll på att samlas i skolans matsal. Därefter tog de sina liv genom att skjuta sig själva i huvudet.

Tre år senare, den 26 april 2002, kom 19-åriga Robert Steinhäuser till den skola i tyska Erfurt som han avstängts ifrån på grund av sena ankomster, skolk och slarv med läxläsning. Han var beväpnad, och på ett systematiskt sätt sköt han i första hand ned ett antal lärare. 16 personer dödades innan en modig lärare konfronterade gärningsmannen, berövade honom hans maskering och knuffade in honom i ett klassrum, där han tog sitt liv genom att skjuta sig.

Före massakern hade Steinhäuser lagt ut bilder på Internet av sig själv tungt beväpnad – och också ett avskedsbrev, som bland annat innehöll orden: »Det enda som jag fått inpräntat i mig i skolan är att jag var en förlorare.«

I Red Lake, Minnesota, USA, inträffade den 21 mars 2005 en ny massaker, då den 15-åriga Jeffrey Weise dök upp beväpnad på skolan. Han hade då redan skjutit ihjäl sin morfar och dennes maka. På skolan sköt han sedan ihjäl fem elever, en lärare och en säkerhetsvakt innan han tog sitt eget liv.

Tidigt på morgonen den 16 april 2007 inträffade så massakern på Virginia Tech i Blacksburg, USA, då den 23-åriga sydkoreanske studenten Cho Seung-Hui sköt ihjäl 32 lärare och studenter vid skolan och skadade nästan lika många innan han tog sitt eget liv.

Fler skolmassakrer har inträffat, men åtminstone för de nu nämnda finns flera tydliga beröringspunkter: Gärningsmännen är pojkar som är eller tidigare varit elever vid skolan. Samtliga har varit kända som »speciella«, ofta ensamma och med en egen upplevelse både av att vara missförstådda och av att vara former än de andra. Några har haft tydliga övermänniskoideal. Några, men inte alla, har misslyckats i skolan. De flesta har på olika sätt, ofta på Internet, signalerat att de skulle begå våldsdåd. Dessa signaler har antingen inte uppmärksamats eller inte tagits på fullt allvar. Det är också tydligt att gärningsmännen hämtat inspiration från tidigare massakrer, främst från den i Columbine.

Risken för att nya massakrer av liknande slag kan inträffa är uppenbar. Det gäller också i vårt land, vilket inte minst visas av en nu aktuell incident i Stockholm, där grova hot med denna innebörd framförts. Nyligen har avan-

Flera gärningsmän vid skolmassakrer har på olika sätt aviserat sina planer – Jokela-eleven genom filmer på Internetbaserade YouTube.

cerade planer på en massaker avslöjats på en skola i Köln.

Vad kan då göras för att förebygga händelser av detta slag? Det är säkert naivt att tro att risken för nya massakrer helt kan elimineras. Men allt måste göras för att om möjligt åtminstone minska risken. Här krävs en bred samverkan mellan flera olika aktörer. Skolhälsovården och elevhälsan har en viktig nyckelroll. Några uppgifter ter sig särskilt angelägna:

På primärpreventiv nivå består uppgiften i att utforma skolan så att risken för utanförskap och skolmisslyckanden minskas. Skolan måste utgå från de elever som faktiskt finns där, inte från en idealbild av hur elever borde vara. För det krävs en positiv elevsyn, där det blir viktigare att fokusera elevernas resurser och kompetenser än deras svårigheter och misslyckanden. Ett närmare samarbete med föräldrarna och en högre beredskap för mer aktivt föräldrastöd är viktiga delar i ett sådant program.

På sekundärpreventiv nivå gäller det att tidigare och säkrare upptäcka och diagnostisera inlärningssvårigheter och missanpassning till följd

LARS H GUSTAFSSON
skolläkare, Malmö
lars.h.gustafsson@telia.com

av depressioner, tidiga personlighetsstörningar, neuropsykiatriska funktionshinder och socialt belastande faktorer. För det krävs breddad och fördjupad kompetens inom elevhälsan men också ett bättre utvecklat samarbete med barnmedicin, barnpsykiatri, socialtjänst och polis.

Än viktigare är ett förtroendefullt samarbete med eleverna själva, som ofta är de som först kan komma möjliga förövare på spåren, både genom sin personkännedom och genom sin större förtroenhet med Internet. Det är alltså nödvändigt att se eleverna i stort som medarbetare och inte som presumtiva fiender.

På tertiärpreventiv nivå slutligen måste scenarier med hot och våldsinslag nu inarbetas och aktivt övas i skolornas krisplanering. Skolan får ald-

rig stå handfallen om något händer. För detta krävs en väl utbyggd och samordnad elevhälsa, där skolhälsovården spelar en viktig roll. I några kommuner är detta redan en realitet – men långtifrån i alla. Den nya skollag som aviserats men senarelagts till en oviss framtid skulle kunna bli en viktig milstolpe. Tydliga och förpliktande skrivningar om en elevhälsa med adekvata resurser och tillräcklig kompetens är en förutsättning för likvärdighet och kvalitet inom detta område.

I väntan på en ny skollag krävs snabba politiska initiativ på både central och lokal nivå. Frågan om säkerheten för eleverna och skolans personal är så viktig att den inte får skjutas på framtiden.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

SLUTREPLIK TILL VANNA BECKMAN:

Specialintresserade hänvisas till webbplats för kommentar

■ I Läkartidningen 45/2007 (sidorna 3390-1) besvarade jag Vanna Beckmans påståenden om mina åsikter i LT 41/2007 (sidan 2982). I stället för att replikera på detta svarar Beckman (i samma nummer, sidorna 3391-2) med att förse mig med ytterligare en ny åsikt, nämligen att jag anser att psykiatri är en »dold förtryckarmekanism«. Om jag nu svarar att så tyvärr inte heller är fallet återkommer bergsäkert Beckman med något annat. Jag vill bespara LTs läsare mer av dylikt, så jag svarar inte.

Beckman har emellertid också nyligen publicerat en

bok där de som yttrat något kritiskt vad gäller DAMP-diagnosen, neuropsykiatri eller läkemedelsbolagen får bannor.

Jag har skrivit en längre kommentar till Beckmans bok på <<http://www.zeppelin-university.de/brante/Beck.pdf>>.

Obs! Bör läsas endast av dem som är specialintresserade av verbal knivkastning. Därmed hoppas jag slippa säga mer i denna fråga.

Thomas Brante
professor i sociologi,
Lunds universitet
Thomas.Brante@soc.lu.se

Annons